

ДИСКУРСИВИ НА ПОЗНАЧЕННЯ АВТОРСТВА В ЕПІСТОЛАХ М. КУЛІША

У статті аналізуються дискурсивні одиниці на позначення авторства в епістолярному дискурсі Миколи Куліша. З'ясовано, що дискурсиви на позначення авторства займають одне з визначних місць серед дискурсивних одиниць зі значенням авторизації дискурсу. Доведено, що для дискурсивних одиниць указанного типу найважливішою з функцій епістолярного дискурсу є функція саморепрезентації. Виділено корпус дискурсивних одиниць на позначення авторства в епістолярії М. Куліша. Виявлені мовні одиниці проаналізовано з метою уточнення ознак ідіостилю драматурга на матеріалі його епістолярних творів до різних адресатів.

Ключові слова: епістолярний дискурс, епістола, дискурсивні слова, функція саморепрезентації, авторство.

Nevska Yu.V. Discourse Markers Expressing the Idea of Authorship in M. Kulish's Epistles. *Discourse markers distinguishing authorship in the epistolary discourse by Mykola Kulish have been analyzed in the present paper. The investigation of discourse markers distinguishing authorship in the epistolary discourse is of current interest for the theory of discourse studies in modern linguistics, and it's rather topical to analyze the discourse markers of the mentioned type in the epistolary discourse by the definite author. It has been found out that discourse markers distinguishing authorship occupy an important place among the discourse markers expressing identity. The function of self-expression has been found out to be the prominent one for the discourse markers under consideration, if choosing between all the functions of the epistolary discourse. The corpus of discourse markers distinguishing authorship in the discourse of epistles by the playwright Mykola Kulish has been selected. The selected discourse markers have been analyzed in order to find out their functions and the peculiarities of their use in the epistles by M. Kulish and to clarify the writer's idiosyncrasy in his epistolary works. As a result, it has been established that the proportion of discourse markers distinguishing authorship is different in the letters to different addressees; it's especially high in the letters to M. Kulish's friends, which is determined by the kind of relations with these people. In his letters to his wife M. Kulish uses fewer discourse markers of the type under consideration, but they often express indirect evidentiality.*

Key words: epistolary discourse, epistle, discourse markers, function of self-expression, authorship.

Дискурсивні одиниці останнім часом стали предметом вивчення для багатьох науковців. Різномірневі дискурсиви на позначення структури, авторства, ілюцій мовця та ін. можуть скласти «хребет» будь-якого дискурсу, який утворюється з низки мовленнєвих актів, що легко довести, наповнюючи по-різному його зміст. З'ясування ролі дискурсивів на позначення авторства у визначенні особливостей ідіостилю автора епістолярного твору є досить актуальним як для теорії дискурсу, так і для практики дискурсивного аналізу.

Метою цієї розвідки є виділити дискурсиви на позначення авторства, виявити їхні функції та особливості їхнього вжитку в епістолах М. Куліша. Для досягнення мети потрібне виконання декількох завдань: визначити поняття дискурсива, знайти місце дискурсивів на позначення авторства серед дискурсивів інших груп, визначити провідні функції аналізованої групи

дискурсивів в епістолярному дискурсі, уточнити корпус дискурсивів на позначення авторства в листах М. Куліша до різних адресатів, проаналізувати основні конотації у висловленнях з листів М. Куліша, які містять показники авторства та ін. Об'єктом дослідження в цій статті виступають дискурсиви на позначення авторства в епістолах М. Куліша. Предметом дослідження є роль дискурсивів на позначення авторства в епістолярії М. Куліша й особливості їхнього використання автором.

Проаналізувавши підходи до дискурсивів у різних лінгвістичних парадигмах, як-от: з погляду синтаксису, морфології, прагматики, когнітивістики (D. Schiffrin, V. Fraser, K. Aijmer, B. B. Виноградов, Г. О. Золотова, К. Л. Кисельова, А. М. Баранов, В. О. Плунгян, К. В. Рахіліна, С. Є. Молчанова, Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда, С. В. Засекін, Т. П. Скорикова, О. Ю. Вікторова, О. І. Ілик, Н. В. Павлик та ін.), ми виробили власне розуміння дискурсива як лінгвістичної категорії. На нашу думку, *дискурсиви* – це необхідні варіантні дейктичні рухливі елементи, які формують і структурують дискурс, надаючи йому зв'язності та напряму розвою в часі, просторі та комунікативному просторі, визначають його унікальність, стиль, емотивність згідно з когнітивними й комунікативними характерологічними особливостями одного з комунікантів (мовця), актуалізують спільні пресупозиції комунікантів, завдяки чому виводять текст (дискурс) на рівень людського спілкування, тобто роблять дискурс живим, «вдихають у нього душу».

Дискурсиви на позначення **авторства**, на нашу думку, є підтипом **дискурсивів на позначення авторизації**, серед яких виділяємо дискурсиви, що містять авторську модальність, **емоції**, **оцінку**, маркування **авторства**, а також включення автором себе до описуваних подій чи виключення з них, передавання події як близької чи далекої, – тобто дискурсиви на позначення **дейктичних показників**. Дискурсиви на позначення авторизації різноманітні за своїм морфологічним вираженням й охоплюють великий шар значень. Здебільшого ці дискурсиви є **репрезентативами**, але трапляються й інші ілюктивні типи, наприклад, комісиви. Одним з визначальних підтипів для цієї категорії дискурсивів є дискурсиви на позначення **авторства чи «самості»**.

На нашу думку, саме через дискурсиви переважно розкриваються функції епістолярного дискурсу, які зокрема розглядали О. М. Красовська, А. В. Кур'янович, Н. В. Силаєва, О. П. Фесенко та ін. Більшість дослідників виділяють три основні функції ЕД (комунікативна, інформативна, впливова).

Погоджуємося з А. В. Кур'янович у тому, що комунікативна функція є для *епістолярного дискурсу* вихідною й головною, тому що всі інші її складові функції реалізуються виключно в акті комунікації як окремі його домінантні чи периферійні характеристики [1, с. 147].

Услід за А. В. Кур'янович, Н. В. Силаєвою, О. П. Фесенком та ін. вважаємо за доцільне виділяти серед функцій епістоли функцію самовираження (саморепрезентації) її автора. На нашу думку, часто **функція саморепрезентації** ініціює інші функції – фатичну, повідомлення, впливу та ін., оскільки саме бажання самовираження змушує адресанта встановлювати контакт з

адресатом, повідомляти йому щось, породжує бажання вплинути на хід думок, рішення та, насамкінець, дії адресата тощо.

Отже, функція саморепрезентації виступає в епістолі найвиразніше, і тому саме в епістолярному творі особистість проявляється якнайбільше, на відміну від інших типів письмового дискурсу. Автор може писати приватного листа з будь-якою метою, але практично ніколи не втрачає можливості розповісти про себе, і що особливо важливо, мотивом навіть інформативних чи інших типів приватних листів є бажання саморепрезентації себе як особистості, як професіонала, як члена родини тощо.

Для реалізації функції саморепрезентації потрібні дискурсиви на позначення **авторства** й **«самості»**. Серед таких дискурсивів знаходимо, перш за все, всю граматичну парадигму особового займенника **я**, присвійного займенника **мій** у стилістично маркованих випадках вживання; відзайменникову підсилювально-видільну частку **собі**; означальний займенник **сам** та ін. Одним з основних засобів вираження авторства є дискурсиви, виражені вставними конструкціями із займенником у першій особі однини або відповідним прономінативом, як-от: *на мою думку, я думаю (Один розділ написав, на мою думку, більш-менш вдатно; Це, я думаю, найголовніше* (М. Куліш)).

Вважаємо, що особовий займенник **я** може виражати авторство адресанта в комбінації з дієсловами на позначення розумового сприйняття, розумової діяльності та творчості, коли йдеться про знання, досвід, силу, спогади особистості. Особливо акцентоване авторство адресанта, якщо займенник **я** вживається з видільною часткою **от**, і тоді займенник зазнає логічного наголошування й набуває смислового навантаження: *А от я думаю, що інтерпретація такого дядька може бути чудова* (М. Куліш). Якщо ж автор не вживає аналізовані займенники, то ступінь акцентування авторства знижується. Тоді Куліш вживає деякою мірою деавторизовані форми з імпліцитним **я** чи **мені**: *здається, ... замість мені здається, ...* та ін. Порівняймо: дискурсив на позначення думки адресата без займенника в 1-й особі однини: *Гадаю, що на 27 червня скінчу* (М. Куліш) та дискурсив, розгорнутий у двоскладне повне речення з займенником на позначення адресанта: *Я вже гадаю так: хай буде композиція поламана, хай будуть шматки* (М. Куліш).

М. Куліш також акцентує своє **авторство й «самість»** за допомогою дискурсивів із такою структурою:

– **я** + вказівна частка **то** + значення зіставлення чи протиставлення (*Я-то прочитав, прочитає ще з десяток людей ..., а маса переступить* (М. Куліш));

– **я** + означальний займенник **сам** (*Я сам незадоволений п'єсою* (М. Куліш));

– **я** + підсилювально-видільна частка **собі** (*Я нишком собі лазю* (М. Куліш)).

У вставних конструкціях займенники **я** й **ти** виконують дейктичну функцію, їхнє значення редукується, а їхньою функцією стає вияв емоцій, зокрема підтвердження вірогідності, й підтримка діалогічності дискурсу, наприклад: *Ну й лаються, я тобі скажу, Хвильовий з Пилипенком* (М. Куліш).

Частотність використання займенника **ти** на позначення адресата, на нашу думку, прямо залежить від спрямованості листа. У листах до І. Дніпровського чи А. Любченка співвідношення дискурсивів-займенників у першій особі й другій особі однини на позначення відповідно адресанта й адресата різко відрізняється від загальної тенденції. Так, у 6-му листі до А. Любченка займенників у другій особі немає зовсім, тоді, коли в 5-му їх налічуємо два проти п'яти в першій особі. Пояснюємо це тим, що в першому випадку лист суто інформативний, а в другому – Куліш апелює до обізнаності Любченка з новинами літературного життя: *А ти знаєш, що ми маєм нового, хорошого, блискучого поета, молодого Василя Мисика?* (М. Куліш).

Слід зазначити, що частка таких дискурсивів у листах до різних адресатів М. Куліша досить сильно варіюється. Найбільше дискурсивів на позначення авторства знаходимо в листах до І. Дніпровського й А. Любченка, що, на нашу думку, пов'язане зі спільністю думок й товариськістю стосунків між ними.

У листах до друзів знаходимо багато дискурсивів, виражених вставними конструкціями на позначення думки адресата з займенником у другій особі однини, які одночасно маркують непряму евіденційність, як-от: *як (ти) знаєш / бачиш / кажеш / пишеш, казав ти* та ін.: *Головою, як ти знаєш, Холодний; Повір мені, що менш за усе я дбаю про славу, про тую, як ти кажеш, кучеряву; А «97» лежать у Блакитного (як ти пишеш) під задницею* (М. Куліш). Дискурсиви на позначення переповідності трапляються рідко (*мовляв, як-то кажуть, як кажуть*), як *Лають, що Юра, мовляв, «надув» мене і т.п.* (М. Куліш).

З метою акцентування «самості» М. Куліш вживає поширювач – частку **собі** + дієслово на позначення розумової активності: *П'ятий скінчив, і думаю собі, скільки ото ще доведеться переробляти цей роман* (М. Куліш). Зважаючи на те, що М. Куліш – людина творча, у його епістолах знаходимо різноманітні засоби для акцентування «самості». Так, у листі до А. Любченка вжито конструкцію з прислівника **особисто** + дієслово на позначення відчуттів: *Я особисто вчуваю в заходах Семенкових «дихання вищого духа»* (М. Куліш). Трапляється також багато випадків вживання займенника й частки **собі** й **сам** у різних комбінаціях: *А правда, Жане, символічно вийшло (сам того не думав, як писав); А я сам собі посміхнувся та й думаю: ну-ну...; Недавно придбав собі альманах перший «Гарт»* та ін. (М. Куліш).

Засоби вираження **непрямої евіденційності** спостерігаються в листах М. Куліша повсюдно. Це вставні слова й конструкції, які здебільшого передають евіденційність типу «розмірковування» або таку, яка посилається на чийсь слова невизначеного Кулішем авторства, як-от *мовляв, як-то кажуть, кажуть*.

Так, у листах до О. К. Корнеєвої-Маслової вжито лише переповідні дискурсиви (*на чийсь думку, як-то кажуть, кажуть*): *Я перебуваю, на його думку, в одриві від партії; Кажуть, що в Одесі...* та ін. (М. Куліш).

У листах до родини М. Куліш майже не використовує дискурсиви на позначення авторства або переповідання, знаходимо їх по одному в листах з Кисловодська, причому в другому випадку вислів є частиною міні-дискурсу

в дискурсі (оповідки про пригоди на відпочинку, на що Куліш був великий майстер): ...Була, **кажу**, прекрасна погода; ... то й досі, **кажуть**, по всіх кавказьких горах котиться луна... (М. Куліш). У листах із в'язниці трапляються декілька дискурсивів на позначення авторства адресанта: ...**бо я ж знаю**, яке в тебе матеріальне... (М. Куліш).

У листі з Кисловодська, де Куліш був у санаторії, одноразово трапляється цікавий випадок непрямой евіденційності, яка позначає **переповідання** загального характеру (не від конкретної особи): *Допіру прийшов з «храма воздуха», а вчора підводився навіть [виділення М. Куліша] на «Красное солнышко!» (пішли наші вгору, казав циган)* (М. Куліш). Дискурсив *казав циган* є частиною стійкої фразеологічної сполуки, яка походить з фольклорних жартівливих приказок про цигана: *Пішли наші вгору!* – ... по два на вір'євку; *Цигане, твого батька повісили!* – *О, пішли наші вгору!* [2, с. 85], що надає попередньому висловленню протилежного смислового навантаження – іронічного ставлення до власних фізичних можливостей.

Кожний лист у приватному епістолярії М. Куліша, як і, ми певні, у листах будь-кого іншого адресанта, перш за все, позначений ідеєю саморепрезентації. У результаті аналізу було виявлено, що частка дискурсивів зі значенням авторства і «самості» є значно більшою в листах М. Куліша до друзів, ніж у листах до дружини й родини, у яких, навпаки, превалюють переповідні дискурсиви зі значенням непрямой евіденційності. Обидва випадки, на нашу думку, зумовлені характером стосунків М. Куліша з адресатами. Наприклад, протиставлення **я – ти** в листах до І. Дніпровського й А. Любченка дозволяє Кулішу вибудувати дискурс свого дружнього листа як діалог. Таким чином, дослідження специфіки використання дискурсивних одиниць на позначення авторства в епістолярному дискурсі М. Куліша має перспективу стати складовою частиною подальшого вивчення епістолярію драматурга з метою виявлення визначальних рис ідіостилю драматурга.

ЛІТЕРАТУРА

1. Курьянович А. В. Функциональные возможности эпистолярного дискурса как особой формы межличностной коммуникации. *Вестник ТГПУ*. 2009. № 9 (87). С. 146-150. 2. **Українські** приказки, прислів'я і таке інше. Уклад М. Номис / Упоряд., приміт. та вступна ст. М.М. Пазяка. К.: Либідь, 1993. 768 с. 3. **Куліш Микола**: Твори в 2-х томах. К.: Дніпро, 1980. Т. 2. 878 с.

Невська Юлія Володимирівна – старший викладач кафедри англійської фонетики і граматики, факультет іноземної філології, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна.

Tel.: +380572681162

E-mail: mrs.yuliya.nevskaya@gmail.com

orcid.org/0000-0001-6512-3595

Nevska Yuliia Volodymyrivna – Senior Lecturer at the Department of English Phonetics and Grammar, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska Str., 2, Kharkiv, Ukraine.